

Konsultatīvās padomes “Izglītība visiem” sanāksme

“Atvērtā zinātne – izaicinājumi un iespējas”

Sanāksmes laiks: 2022. gada 6.aprīlis

Sanāksme notiek Rīgas Stradiņa universitātē, Dzirciema iela 16 (Senāta zālē) un tiešsaistē – Zoom platformā.

Sanāksme sākas: 13.00

PROTOKOLS Nr. 29

Sanāksmi vada: **Baiba Moļņika**, UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas ģenerālsēkretāre.

Sanāksmē piedalās:

N.p.k.	Vārds, uzvārds	Institūcija
Konsultatīvās padomes dalībnieki vai deleģētie pārstāvji		
1.	Jānis Ozols	Izglītības un zinātnes ministrija
2.	Baiba Moļņika	UNESCO Latvijas Nacionālā komisija
3.	Ilze Saleniece	Izglītības un zinātnes ministrija
4.	Elīna Petrovska	Pārresoru koordinācijas centrs
5.	Gundega Zemtūre	Biedrība „Vecāki par izglītību”
6.	Gunita Kovaļevska	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
7.	Inga Vanaga	Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība
8.	Madara Freivalde	Latvijas Nacionālā bibliotēka
9.	Maija Burima	Daugavpils Universitāte
10.	Ināra Dundure	Latvijas Pašvaldību savienība
11.	Inga Akmentiņa- Smildziņa	Nodibinājums “Fonds Mammām un tētiem”
12.	Aurēlija Ieva Druvieta	Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome
13.	Ina Druvieta	Latvijas Universitāte
14.	Ramona Urtāne	Nodibinājums “Iespējamā misija”
15.	Arvils Ašeradens	Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētājs

Novērotāji, eksperti, sanāksmes organizatori		
16.	Aigars Pētersons	Rīgas Stradiņa universitāte
17.	Agrieta Kiopa	Rīgas Stradiņa universitāte

18.	Anna Persic	UNESCO Pārsīc Zinātnes, tehnoloģiju un inovācijas politikas programmu nodaļa
19.	Laura Treimane	Pastāvīgā pārstāvniecība OECD un UNESCO Briselē
20.	Aleksandrs – Mārtiņš Blūms	Izglītības un zinātnes ministrija
21.	Inita Juhņēviča	Izglītības kvalitātes valsts dienests
22.	Sarmīte Mickeviča	Izglītības un zinātnes ministrija
23.	Jānis Grēviņš	Rīgas Tehniskā Universitāte
24.	Aļona Babiča	Izglītības un zinātnes ministrija, Politikas iniciatīvu un attīstības departaments
25.	Jānis Bicāns	Augstākās izglītības un zinātnes informācijas tehnoloģiju koplietošanas pakalpojumu centrs
26.	Sarmīte Pulste	UNESCO Latvijas Nacionālā komisija
27.	Alise Oļesika	UNESCO Latvijas Nacionālā komisija

Darba kārtība

1. **Ievadvārdi**
- Jānis Ozols, Izglītības un zinātnes ministres padomnieks juridiskajos jautājumos
- Baiba Moļņika, UNESCO LNK ģenerāļsekretāre
2. **Ieskats UNESCO rekomendācijā par Atvērto zinātni ”** - Laura Treimane, Nozares padomniece OECD un UNESCO, Dr. Ana Persic, UNESCO Zinātnes, tehnoloģiju un inovācijas politikas programmu speciāliste
3. **Latvijas Atvērtās zinātnes stratēģijas 2021.- 2027. gadam saturs un īstenošanas mehānismi**
-Aleksandrs Mārtiņš Blūms, Izglītības un zinātnes ministrijas Nozares padomnieks zinātnes nozarē, Jānis Bicāns, Augstākās izglītības un zinātnes informācijas tehnoloģiju koplietošanas pakalpojumu centra pārstāvis, Agrita Kiopa, Rīgas Stradiņa universitātes Zinātņu prorektore
4. **Jautājumi un atbildes**
5. **Kopsavilkums un noslēgums**

1.

Baiba Moļņika, atklājot konsultatīvās padomes sanāksmi, sveic sanāksmes dalībniekus un uzver atvērtās zinātnes kustības un zinātniskās darbības procesu apspriešanas nozīmi un zinātnes komunikācijas nozīmi - lai zinātne ir vērsta uz sadarbību un padziļinātu sabiedrības iesaisti pētniecībā, kur jauni sociālie aktori iesaistās zinātniskajos procesos un virza zinātnisko darbu sociāli nozīmīgu problēmu risināšanā, vairojot zināšanu demokratizāciju un lielāku uzticēšanos zinātnei. Piemin, ka UNESCO skatījumā atvērtā zinātne respektē kultūru un zināšanu sistēmu daudzveidību visā pasaulē kā pamatu ilgtspējīgai attīstībai, veicinot atklātu dialogu ar pamatiedzīvotājiem un vietējām kopienām un cieņu pret daudzveidīgajiem zināšanu turētājiem mūsdienu problēmu risināšanai un jaunām stratēģijām pārveidojošu pārmaiņu virzienā.

Aktualizē dokumentus, kas tiks apspriesti sanāksmē – UNESCO rekomendāciju par atvērto zinātņi un Latvijas atvērtās zinātnes stratēģiju 2021.-2027.gadam.

Vārds tiek dots Izglītības un zinātnes ministres padomniekam juridiskajos jautājumos, **Jānim Ozolam**, kas, sveicot sanāksmes dalībniekus, piemin konsultatīvās padomes “Izglītība visiem” nozīmi un uzver, ka ir vērtīgi, ka tās locekļus vieno kopīgas intereses, mērķi, atvērtība jaunajam un kopīga sadarbība. Tomēr, lai kaut ko kopīgi radītu sabiedrības interesēs ir svarīgi domāt arī par šķēršļiem, kas traucē, lai iesaistītu visus sabiedrības locekļus atvērtās zinātnes procesos.

Vārds tiek dots Rīgas Stradiņa universitātes rektoram **Aigaram Petēronam**, kurš uzrunā sanāksmes dalībniekus un min, ka atvērtā zinātne nedarbojas bez atvērtas universitātes, un Rīgas Stradiņa universitāte to ir pierādījusi, jo tā ir pieejama studijām gan ārvalstu studentiem, gan akadēmiskajam darbam ārvalstu docētājiem no Vācijas, Skandināvijas, Kanādas, Izraēlas u.c. pasaules valstīm. Tikai sadarbībā un atvērtībā ir spēks, kur zinātnes sasniegumi tiek apspriesti starptautiskā un pieredzes bagātā vidē.

Baiba Moļņika pateicas visiem klātesošajiem un Rīgas Stradiņa universitātes vadībai, kā arī izstāsta sanāksmes kārtību, uzsverot to, ka pēc ekspertu prezentācijām būs laiks jautājumiem un atbildēm.

2.

Vārds tiek dots Izglītības un zinātnes ministrijas Nozares padomniecei OECD un UNESCO **Laurai Treimanei**, kas izsaka pateicību UNESCO Latvijas Nacionālajai komisijai un Izglītības un zinātnes ministrijai par globālo iniciatīvu aktualizēšanu, lai tām būtu rezonanse arī nacionālajā kontekstā. Latvijas atvērtās zinātnes stratēģijas 2021. -2027.gadam ieviešana ir tikai viens piemērs, kā runāt ar sabiedrību par mākslīgā intelekta ētikas, atvērto zinātnes resursu un citu globālo iniciatīvu aspektiem atvērtās zinātnes procesos. Laura Treimane piemin arī to, ka zinātnes atvērtības un demokratizācijas iniciatīvas ir ļoti apsveicamas un nozīmīgas, tomēr tās nedrīkst notikt uz zinātnes kvalitātes rēķina, tādēļ ir nepieciešams diskutēt par šo jautājumu.

Vārds tiek dots UNESCO programmu vecākajai speciālistei no Zinātnes politikas un kapacitātes stiprināšanas nodaļas, Dabaszinātņu sektorā Dr. **Anai Persikai** (Ana Persic), kas aktualizē UNESCO rekomendāciju par atvērto zinātņi, minot, ka tajā tiek atklāta vienota definīcija, kopīgas vērtības, principi un standarti atvērtai zinātņei starptautiskā līmenī un tie ierosina darbību kopumu, kas veicina godīgu un vienlīdzīgu atvērtās zinātnes funkcionēšanu ikvienam individuālā, institucionālā, valsts, reģionālā un starptautiskā līmenī.

Starptautiskā UNESCO eksperte savā prezentācijā piemin Covid-19 pandēmijas radītās sekas, kas ir veicinājušas atvērtās zinātnes kustību, piemēram, veicinot laicīgu piekļuvi zinātniskajiem datiem, publikācijām un informācijai bez maksas, ir attīstījies zinātniskā sadarbība un dalīšanās ar informāciju visos līmeņos, kā arī dialogs “zinātne – politika – sabiedrība”. UNESCO eksperte akcentē arī atvērtās zinātnes potenciālu, jo tā iemieso kustību, kuras mērķis ir pārveidot un padarīt demokrātiskāku visu zinātnisko procesu, uzlabojot piekļuvi zinātniskajai informācijai.

Rekomendācijā atvērtās zinātnes definīcijā raksturoti tādi nozīmīgi aspekti, kā brīva piekļuve zināšanām (publikācijām, pētniecības datiem, u.c.), pētniecības infrastruktūrām; pētniecības procesa atvērtība, kas iekļauj sabiedriskās zinātnes (*Citizen Science*) aktivitātes, zinātnieku un politikas veidotāju sadarbību, kā arī atvērtu dialogu ar citām zināšanu sistēmām.

Eksperte piemin arī galvenos atvērtās zinātnes izaicinājumus attiecībā uz ilgtspējīgās attīstības mērķiem un UNESCO atvērtās izglītības resursiem: pārmaiņas līdzšinējā zinātniskajā kultūrā, kapacitātes veidošana, investīcijas atbilstošā infrastruktūrā, kritēriju pārskatīšana attiecībā uz izcilību zinātnē un karjeru zinātnē, kā arī atvērtās zinātnes prakses neparedzēto negatīvo seku mazināšana.

Ana Persika uzsver arī UNESCO galvenos uzdevumus rekomendācijas īstenošanā, kur UNESCO sniedz atbalstu atvērtās zinātnes politikas virzībai un izstrādei, uzrauga atvērtās zinātnes statusu, tendences un ietekmi, kā arī mobilizē globālās atvērtās zinātnes partnerības, lai atbalstītu atvērtās zinātnes īstenošanu individuālajā, institucionālajā, nacionālajā, reģionālajā un starptautiskā līmenī.

Noslēgumā UNESCO eksperte pamato, ka atvērtās zinātnes sekmīgas darbības mehānisms ir būt tik atvērtai, cik iespējams, tik slēgtai, cik nepieciešams, ņemot vērā pētniecības datu dažādību.

Prezentācija – 1.pielikumā.

3.

Vārds tiek dots Izglītības un zinātnes ministrijas Nozares padomniekam, **Aleksandram Mārtiņam Blūmam**, kas savā prezentācijā iepazīstina ar Latvijas atvērtās zinātnes stratēģijas 2021.-2027.gadam saturu un īstenošanas mehānismiem. Savā prezentācijā Aleksandrs Mārtiņš Blūms akcentē atvērtās zinātnes sarežģīto būtību. Tā var tikt definēta kā: pieeja zinātniskās darbības procesam, sabiedrībai pieejami pētniecības rezultāti, sabiedrības iesaiste zinātnē, pētnieku datu pārvaldības prasmes, veicināta zinātnes digitalizācija kā arī uzlabota sabiedrības izpratne un interese par zinātni.

Nozares padomnieks iepazīstina sanāksmes dalībniekus ar stratēģijas struktūru kas sastāv no trim pilāriem – atvērtās piekļuves, kur tiek akcentēti stimuli, rīki un e-infrastruktūras, FAIR pētniecības principiem, kuros tiek minētas prasmes un inovatīvi risinājumi un sabiedriskā zinātne, kas iekļauj sevī inovatīvus risinājumus un monitoringa aspektus.

Noslēgumā Aleksandrs Mārtiņš Blūms uzsver, ka UNESCO rekomendācijā paustie septiņi mērķi – veicināt kopīgu izpratni par atvērto zinātni; veidot atvērtai zinātnei labvēlīgu rīcībpolitikas vidi; investēt atvērtās zinātnes infrastruktūras un pakalpojumos; ieguldīt cilvēkresursos, apmācībā, izglītībā, digitālajās prasmēs; veicināt atvērtās zinātnes kultūru un uzlabot stimulus atvērtai zinātnei; veicināt inovatīvas pieejas atvērtai zinātnei, pilnveidot starptautisko sadarbību atvērtajā zinātnē – ir atbilstoši Latvijas Atvērtās zinātnes stratēģijai 2021.-2027.gadam.

Prezentācija – 2.pielikumā

Vārds tiek dots Augstākās izglītības un zinātnes informācijas tehnoloģiju koplietošanas pakalpojumu centra (VPC) pārstāvim **Jānim Bicānam**, kas iepazīstina ar centra darbības principiem un tā nozīmi atvērtās zinātnes veicināšanā. Jānis Bicāns informē sanāksmes dalībniekus, ka centrs veidots saskaņā ar labo praksi, kas aizgūta no starptautiskā pieredzes CSC (Somijā), tā darbība ir vērsta uz klientu orientētu darbības kultūru un pakalpojumiem un tā trīs mērķi ir: sekmēt Latvijā izstrādātu inovatīvu produktu radīšanu un attīstību; nodrošināt piekļuvi datiem un zinātniekiem; līdzdarboties testēšanā un aprobācijā; veicināt un atbalstīt atvērtā pirmkoda programmatūras radīšanu un ieviešanu.

Noslēgumā Jānis Bicāns akcentē centra turpmākās darbības un attīstību, minot to, ka turpmāko gadu laikā notiks darbs pie centra komandas izveides, konsultējoties ar augstākās izglītības zinātnes iestādēm un IKT pakalpojumu un infrastruktūras vadošajiem spēlētājiem, kā arī tiks strādāts pie pakalpojumu plāna 2022. gadam realizācijas un darba uzsākšanas pie ārējā finansējuma piesaistes.

Prezentācija – 3. pielikumā

Vārds tiek dots Rīgas Stradiņa universitātes Zinātņu prorektori Agritai Kiopai, kas atklāj sanāksmes dalībniekiem Rīgas Stradiņa universitātes pieredzi, stāsta par Zinātniskās darbības informācijas sistēmas un atvērtās piekļuves repozitoriju arhitektūru, kas palīdz veicināt sadarbību un tīklošanos attiecīgajās pētniecības nozarēs. Sanāksmes dalībnieki tiek iepazīstināti ar RSU Zinātnes portālu – science.rsu.lv, kur tiek parādīti zinātnieku profili un viņu zinātniskās intereses, visa šī informācija ir noderīga, lai veicinātu zinātnisko komunikāciju ne tikai organizācijas iekšienē, bet arī ārpus tās. Prezentācijas noslēgumā sanāksmes dalībnieki uzzina institucionālā repozitorija izmantošanas statistiku, kurā var noskaidrot citētāko pētījuma autoru, tēmu un datumu.

Prezentācija – 4. pielikumā

4.

Agrita Kiopa pateicas Aleksandram Mārtiņam Blūmam par prezentāciju un jautā, kurā no rekomendācijas daļām tiek pieminēti juridiskie aspekti, kas ir saistīti ar datu izmantošanu. Rīgas Stradiņa universitātē ir plašs repozitorijs, tomēr būtisks ir jautājums, vai ir jāvaicā promocijas darba autoram atļauju ievietot viņa darbu atvērtās zinātnes repozitorijā.

Aleksandrs Mārtiņš Blūms atbildot uz jautājumu, akcentē politikas virzienu, kas ir vērsts uz atvērtību, tomēr īstenošanā nākas saskarties ar dažādiem šķēršļiem un tam ir jābūt gataviem, piemēram, ir jāmaina izpratne par atvērto zinātņi. Juridiskie jautājumi ir jārisina standarta veidā. Īpaši svarīgs ir darbu repozitorijs, kur tiek glabāti arī pilnteksta darbi, lai vēlāk varētu izveidot pret plaģiāta sistēmu.

Inga Vanaga akcentē, ka rekomendācija par atvērto zinātņi ir laba un vērtīga Latvijā, tomēr svarīgi ir saprast, ko mēs varētu darīt, ja šīs rekomendācija ieviešana un monitoringa aspekti ir grūti izpildāmi, jo nav resursu un finansējuma zinātņei.

Aleksandrs Mārtiņš Blūms, atbildot uz jautājumu uzsver, ka Atvērtās zinātnes stratēģijas rīcībplāna pasākumi tiek īstenoti bez naudas, pastāv sistemātiskas lietas, kas ir jāsakārto un tas neprasa daudz resursu. Saistībā ar digitalizāciju tas prasa resursus, bet tam ir iezīmēts finansējums RRF. Izaicinājums ir nodrošināt naudas efektīvu ieguldījumu, tādēļ ir svarīgi runāt par digitālo pakalpojumu pārvaldību. Tie pakalpojumi, kas tiek radīti, palīdz pētniekiem celt savu konkurētspēju Eiropā.

Jānis Grēviņš uzsver, ka atvērtā zinātņe saskaras ar ģeopolitisko realitāti un tā ir problēma.

Aleksandrs Mārtiņš Blūms komentē, ka šobrīd ir aktuāls jautājums par palīdzību Ukrainas zinātniekiem. Ja runa ir par filozofisko pieeju, tad atvērtās zinātnes sistēma ir *Global Public Good* (Globālais publiskais labums). Tas mūs padara vēl konkurētspējīgākus ģeopolitiskajā cīņā, jo, ieviešot pētniecības datu pilāru risinājumus, ir pietiekami daudz kultūras jautājumu, kas ļauj disproporcionāli gūt labumu no atvērtās zinātnes, salīdzinot ar citām valstīm.

Inga Vanaga uzsver, ka privātajā un publiskajā sektorā zinātniekiem un uzņēmējiem ir būtiski radīt inovatīvu precī un pakalpojumu, un notiek konkurence. Ņemot vērā iepriekšminēto, kādi riski ir analizēti?

Aleksandrs Mārtiņš Blūms komentē, ka, atsaucoties uz UNESCO Atvērtās zinātnes rekomendāciju, ir skaidri jāatrunā nosacījumi, tādēļ ir nepieciešams pamatojums, kāpēc publiskajam sektoram būtu motivācija ieguldīt inovāciju ekosistēmā. Viens no iemesliem ir tas, ka tādā sistēmā ir iespēja veicināt savu nacionālo konkurētspēju.

5.

Baiba Moļņika informē sanāksmes dalībniekus par UNESCO ziņojuma "Izglītības turpmākie virzieni Pārdomas par mūsu kopīgo nākotni Jauns sabiedriskais līgums izglītības jomā" nacionālo atklāšanas pasākumu, kas notiks 25. maijā, plkst. 14.00, tiešsaistē.

Vārds tiek dots **Jānim Ozolam**, kas noslēdz konsultatīvās padomes "Izglītība visiem" sanāksmi un pateicas Rīgas Stradiņa Universitātes Zinātņu prorektorei Agitai Kiopai par konsultatīvās padomes dalībnieku uzņemšanu Rīgas Stradiņa universitātē.

Sanāksme slēgta: 15.00

Sanāksmes vadītāja: Baiba Moļņika

Protokolēja: Alise Oļesika

Pielikumi:

1. Prezentācija "UNESCO Rekomendācija par atvērto zinātņi", Ana Persika (Ana Persic).
2. Prezentācija "Latvijas atvērtās zinātnes stratēģija", Aleksandrs Mārtiņš Blūms.
3. Prezentācija "Augstākās izglītība un zinātnes informācijas tehnoloģijas koplietošanas centrs (VPC), Jānis Bitāns.
4. Prezentācija "RSU Zinātniskās darbības informācijas sistēmas un atvērtās piekļuves repozitoriju arhitektūra", Agrita Kiopa.

Pielikumi pieejami šeit: <https://failiem.lv/u/r4294xj4c>